

tu vero rationem
reddes parentibus,

US.

LUS.
audisset, esset ausus
[magis].

US.
cum haec cogito.
impudentem credidis-
si, ut vellet insuper,
excedat, evadat, non
[do veniam, incito.
liciam: assidue iam
[tuli diu
iat, atque mea felle
[adspexit gaudia.

US.
vestes esse istuc iur-
[gium?

IUS.
: ego quid opus sit
[videre.

JS.
amandari...

IUS.
Amandabitur

JS.

IUS.
nunquam ante ocu-
[los queat meos.

IUS.

IUS.
at!)

Moderator, Sponsor.

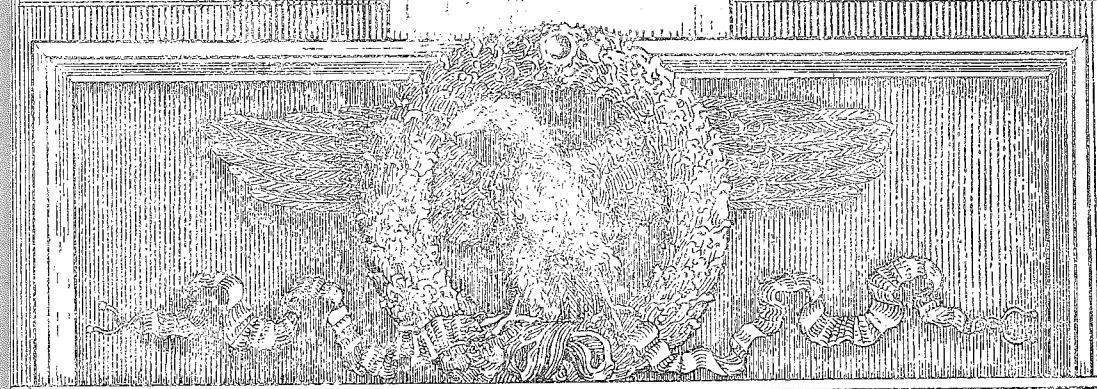
OTTIS VATICANIS.

ALMA ROMA

QVID QVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

C. DEL VECCHIO.

Pro “ALMAE ROMAE,, Sociis

nuperrime prodiit JOSEPHI FORNARI

PARVUM ANTIBARBARUM

Volumen, cui praefatus est FELIX RAMORINO. constans pagg. 103, editione portatu facilis, venit italic. libell. 8.

Praeterea

Apud Commentarii Administratorem venum dantur eiusdem auctoris Milesiae fabulae latine scriptae scenisque accommodatae apud ephebea facile agendis:

Fridianus - Francisculi prandium.

Singulae pretio italic. libell. 2.

(*Iis vero qui extra Urbem hos libros mitti iubeant, addendum erit publici cursus pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus.*)

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integralm ALMAE ROMAE collectionem** habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXVII, paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libellorum 325 pro Italia; pretium duplicatum, libell. Italic. scilicet 650, pro exteris gentibus.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam syngraphan (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite* requirendae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del Governo Vecchio, 96*): quod enim pretium positum est, non sinit ut foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

Sociis

JM

s pagg. 103, edi-

eiusdem auctoris
atae apud ephebean erit publici cursus
aribus).AE ROMAE col-
 annum MCMXXVII,
nstituimus libella-
 scilicet 650, proper nummariam
tramite requiren-
ma, 12, Via del
est, non sinit ut
reperi possit.

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Pretium subnotationis an. MCMXXVII est pro Italia libell. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 30 exaequans; *ante solendum rectoque tramite mittendum ad IOSEPHUM FORNARI doctorem, Romam, 12, Via del Governo Vecchio, 96.*

De latinarum litterarum historia preelectiones¹

Hisce expositis, nondum finis ponendus est sermoni de duodecim tabulis, nam quaestio occurrit, haud facilis quidem, utrum haec Liviana et Dionysiana memoria, tum decemvirum legumlatorum, tum legum ab iis datarum, ad fidem historicae veritatis composita sit, an contra haec omnia sequiore tempore ab eruditis viris et rerum scriptoribus conficta fuerint. Notum est enim vel tironibus Romanae historiae, usque ad incensam a Gallis Urbem (a. CCCXC ante C. n.), res omnes vetustate nimia obscuras esse, et a criticis recentioribus fabularum numero habitas, et nullius ferme auctoritatis. Praesertim inter Romani iuris studiosos multi numerantur, qui Livianae narrationi nullam esse fidem tribuendam affirmare non dubitant. Liceat de nostris memorare Hectorem Pais, virum immensae doctrinae maximaque estimationis, qui multis libris de prisca Romanorum historia conscriptis,² et tota hac materia acutissime investigata, in

hanc opinionem venit, decemviris v saeculi prae ceteris Ap. Claudio multa tributa esse, quae ad Claudiū tantummodo, censorē anni CCCXII a. C. n., pertinerent et XII tabulas a Cicerone et aequalibus adhibitas habendas esse quasi syllogem legum et praescriptionum varii temporis, quae non ante IV saeculi finem existiterit, postquam Cn. Flavius plebeius, aedilis curulis, civile ius, ante repositum in penetralibus pontificum, evulgaverat, fastosque circa forum in albo proposuerat. Audacior multo, quam Hector Pais, et nasutus nimium videri cupiens. Lambertus Francogallus¹ negavit omnino, in XII tabulis aliquid extare quod legum latoribus v saeculi tribuendum sit, asseveranterque dixit, praescripta illa iuris et regulas, vario tempore excoigitatas a magistratibus civitatis vel a iuris prudentibus, in unum corpus redacta esse non ante initium secundi ante C. saeculi, auctoremque huius corporis fuisse Sex. Aelium Paetum, qui Catus ob ingenii acumen agnominatus est, quique consul fuit a. CXCVIII ante C. n., paullo post finem secundi Punici belli, quo tempore iam Cato senex et Ennius et Plautus vivebant florebantque. Huius Sex. Aelii opus, cui

¹ Cf. fasc. sup.

² Vide sis praesertim: *Storia critica di Roma durante i primi cinque secoli*, 5 voll., e: *Ricerche sulla Storia e sul diritto pubblico di Roma*, 2 voll. Roma, 1915.

¹ Eius scripta memorat inter alios PETRUS DE FRANCISCI, in *Storia del diritto romano*, I, p. 208, n. 18.

titulus *Tripartita*, ubi legе XII tabularum praeposita interpretatio iungebatur et deinde subtexebatur legis actio, Hadriani imperatoris et Sex. Pomponii iureconsulti aetate adhuc exstebat. Hic Aelius igitur Lamberti sententia, non descriptsse dicendus est in libro suo, sed ipse in unum corpus redigisse leges et praescripta, quae decemviris v saeculi audacissime tribuerit. Quin immo Lamberti opinio est, hos decemviros legum latores nunquam fuisse; quamquam enim in ipsis Fastis Capitoliniis adparet annis CDL et CDL ante C. n. indicem consulum decemvirum creatione interrumpi, tamen huiusmodi indicem nullius paene auctoritatis esse quum non ex *annalibus* Pontificum, sed ex *annalibus maximis* P. Mucii Scaevolae pontificis tempore (a. ferme cxxiii a. C. n.) in octoginta libros collectis, depromptus sit; immo, ut quispiam coniecit,¹ fortasse non nisi ex Pomponii Attici *libro annali*, post consulatum Ciceronis (a. LXIII a. C. n.) composito, dicendum sit, nomina consulum tot ante annorum a marmorario artifice in Fastis descripta esse et insculpta.

De tota hac re quid iudicandum et sentiendum erit lectoribus nostris? Nam non est tacendum, post Paisium et Lambertum, multos iuris et romanae historiae studiosos exstebisse, tum apud Gallos, tum in Germania et Britannia, tum etiam apud nos, qui istiusmodi cupiditatem et studium omnis fidei detrahendae memoriae rerum Romanarum, qualis apud Livium et Dionysium servatur, apertissime improbandam existimarent. Ex nostris nominabimus Bonfante, et De Francisci,² romani iuris peritissimos et prudentissimos qui, consentientes quidem, multas res in narratione Liviana a veritate alienas esse,

nomina consulum passim perturbata, res sequioris aevi interdum ad vetustiorem aetatem relatas, tamen in universum Livialnam memoriam de certamine plebeiorum et patriciorum, deque decemvirali legum latione non indignam fide, et auctoritate sua probabilem habuere.

Hanc opinionem sequendam esse firmissime adseveraverim. Quid aliud est enim aërias in auras tela temere concere, quam ex Annali libro Attici, quia eius consilio Augustus uteretur, depromptum consulum indicem in Fastis adfirmare?

Nonne ipse Atticus certe ex annalibus maximis monumentisque publicis notitias de consulibus duxisse dicendus est? Sextum autem Aelium formulas morum potius quam iuris in unum collegisse, et collegio cuidam decemvirorum a se excogitato tribuisse, et rerum memoriam ipsum finxisse, quis credat, quum viri aequales, harum rerum studiosi, Ennius, Fabius Pictor, alii, mendacii coarguere possent? Quod si, ut Cicero testatur (*De leg.*, II, 59), adducta lege minuendi sumptus lamentationisque funebris: MULIERES GENAS NE RADUNTO, NEVE LESSUM FUNERIS ERGO HABENTO, Sex. Aelius, cum altero vetere interprete L. Accilio, non satis quid *lessus* esset se intelligere dixerant,¹ nonne id certissimo testimonio est, Sex. Aelium non ipsum excogitasse, sed veteres formulas invenisse et descriptsse in libro suo, immutatis etiam iis, quas ipse iam non intelligebat?

Haec et alia multa animadverti possunt de XII tabularum memoria, quae ut mihi quidem videtur, religiosius nobis servanda est, et a telis acerbiorum iudicium totis viribus tutanda; quum praesertim historia aequatae inter ordines libertatis,

¹ Vide SCHWARZ, *Röm. Liter.*, I, p. 39 et § 316.

² Sunt in manibus omnium eorum libri de iuris rom. historia; Bonfantis tertia editio quae est anni 1923, De Francisci, Roma, 1926.

¹ Sex. Aelius vestimenti funebris genus esse *lessum* suspicabatur; alii contra quasi lugubrem eiulationem; quod Cicero eo magis verum esse indicabat, quia lex quaedam Solonis id ipsum veterat.

tum quod ad res pertinet, tum ad leges deinceps latas, sat apte congruenterque composita appareat, nec nimis a veritate aliena dicenda sit.

Quum de XII tabularum autem recolo Crassi verba apud Ciceronem in primo *De oratore* (195): «Fremant omnes licet dicam quod sentio, bibliothecas mehercule omnium philosophorum unus mihi videtur XII tabularum libellus, si quis legum fontes et capita viderit, et auctoritatis pondere et utilitatis ubertate superare», quum eundem Crassum lego adfirmantem, Romanam patriam tanta sapientia fuisse in iure costituendo, quanta fuit in magnis imperii opibus comparandis, qui possum, proh Deum fidem, admirationem tam expressis verbis significatam cum opere nullius pretii, colluvione quadam formularum, sine auctoritate, sine rerum fide, conciliare? Quae tabulae etiam Augusti Liviique aetate tamquam *fons omnis publici privatique iuris* habebantur,¹ et a Tacito *finis aequi iuris*,² prae multitudine securarum legum saepe per vim latarum, vocatae sunt, eas nonnihil boni et pulcri habuisse quis negare audeat?

(Ad proximum numerum).

FELIX RAMORINUS.

An florum usus in exsequiis veterum Christianorum fuerit.³

Quum recens, in magnis potissimum urbibus, mos invaluerit, ut defunctorum corpora curru funebri efferantur, currusque ipsi non raro floreis coronis innu-

¹ LIV., III, 84.

² ANN., III, 12.

³ Recurrente mense Novembri, defunctorum memoriae recolendas sacro, placuit scriptum hoc magistrorum quondam nostri desideratissimi revocare; eoque magis quod argumentum videamus etiam nunc passim in commentariis librisque agitatum.

meris iisque ingentibus circum supraque onerentur potius quam exornentur, non pauci exstiterunt qui, effusam illam ac sumptuosam copiam merito improbantes, huiusmodi usum in exsequiis prorsus damnarint atque abolendum censuerint. Aliis tamen alia sentientibus, ea subiit animum cogitatio, ut in mores antiquorum inquirerem, perspecturus num aliquis exstiterit florum usus apud Christianos in suorum exsequis.

In exsequiis, inquam; nam flores ad sepulcra spargi consuevisse, Prudentius, Ambrosius atque Hieronymus apertissime testantur. Nec audiendi quidam recentioris aevi scriptores, qui, nescio qua ratione innixi, affirmarunt id factum quidem aetate Prudentii, quum Christi fideles ab illa maiorum simplicitate descivissent, non autem prioribus tribus sanctissimae Ecclesiae saeculis Quod profecto aut non scripssissent, aut certe retractassent, si coemeteria antiquorum Christianorum ad Urbem invisiere, si cryptas, cubicula, arcosolia intueri, eaque pictis ornata floribus omnium generum sive sparsis et solutis, sive innexis et insertis, sive in coronam coactis videre potuissent. Quodque magis ad rem facit, inspessissent vetustissimas coemeteriorum regiones non minus ornari appictis floribus, quam recentissimas quinto saeculo propiores: imo vero eas et numero et artificio his mirum in modum antecellere. Ex quo intelligitur unum eumdemque morem fuisse Christianorum, qui prima aetate vixerunt, et aliorum qui deinde subsequuti; pristinam utrique consuetudinem spargendi flores frondesque ad tumulos dormientium in Christo servarunt. Quis enim sibi suadeat, quorum sepulcra tanta depictorum copia florum exornari cernat, eisdem nullum nativorum florum quos terra gignit, usum fuisse?

Verum si quaestio de usu florum ad sepulcra facile absolvitur, non ita quae de ipsorum usu in exsequiis. Nam sive ex

litteris sive ex monumentis testimonium quaeras, quod aperte manifesteque rem declarat, invenies profecto nullum. Ergo per conjecturam querendum.

Ac primo quidem ea quae de floribus ad sepultra appictis modo notavimus, ad flores in exsequiis pari ratione deduci posse nemo non videt. At iis omissis, unum praecipue animadvertendum puto: Christianos veteres in suorum funeribus ea omnia humanitatis ac pietatis officia erga vita functos retinuisse, quae ab ethnici absque superstitione aut dedecore praestari mos erat. Inter cetera oculos defuncti claudere, lavare corpus, aromatisbus condire, laudes pro concione celebrare, cum cereis facibusque funus efferre. Porro ista praestabant ethnici, neque Christiani omittebant, imo haec ipsa adeo diligentiori ratione ab his servata, aliaque etiam ad funerum dignitatem addita esse existimabimus, si fides habenda est Iuliano cognomento Apostatae, qui in epistola ad Arsacium querebatur, Christianam superstitionem (sic appellabat) ideo mirifice crevisse, quod eius sectatores praecipiua singularemque erga mortuos curam adhiberent. Quapropter si quis, inquam, usus florum, a superstitione tamen remotus, apud ethnicos fuerit, qui certe fuit, nulla iam videtur causa afferri posse, cur ab eo Christiani abstinuerint. Atqui praeter floram coronam capitii adnexam (a qua iure merito Christiani abhorrebant, utpote idolatriae certo signo: eo namque ritu mortuum corpus non secus ac idolum consecrabatur) spargebant ethnici flores et coronas in feretrum ipsum, ut factum esse in funere Virginiae atque cuiuspiam alterius Romanorum legimus. Ergo et tantumdem, cum dignitate tamen ac moderatione, a Christianis factum esse concedendum sane videtur.

Ethnici quidem id unice Christianis exprobabant, quod coronam capitii denerarent seu vivorum seu mortuorum: de-

cetero florum usu nil videntur habuisse, quod vitio verterent. Unde arguere licet, Christianos quoad alios florum usus cum iis consensisse. Itaque quum in actis Martyrum lego, eorum funera cum triumpho magno deducta esse, non video cur huiusmodi triumphos sine floribus fuisse censem. Quid enim in triumphali pompa sollemnissima atque usitatis, quam florum honos et copia

*Undique iactato flore tegente vias?*¹

At enim, dixerit quispiam, funebres pompas nullas fuisse apud priores illos Christianos, qui persecutionibus exagitati, fere in tenebris delitescebant; aut si forte honor florum habitus Martyri, non inde colligi ceteris etiam collatum. Nam quoad primum satis sit animadvertere, quidquid leges contra Christianam religionem statuerent, easdem aliam prorsus rationem de omni genere funerum habuisse; neque ethnici Christianis fuisse exprobraturos, quod floream coronam mortuorum capiti non adnecterent, si nullum publice funus ductum fuisse; quoad alterum vero meminerimus cultum religiosum erga Martyres non haberí, antequam hi legitima Ecclesiae auctoritate essent probati, aut, sollempni ut verbo utar, *vindicati*. Illas ergo exsequias Martyrum nuper occisorum si forte floribus ornatas concedimus, in aliorum quoque Christi fidelium funeribus, multo parcus tamen, habitum huiusmodi honorem concedamus necesse est.

Sed iam prolixior excurrit sermo; neque spatium scribendi sufficit ad reliqua, etsi non multa, exponenda. Illud tamen omnino hoc videtur addendum, hunc mortem adhibendi flores in ipsis exsequiis cito desiisse: secus vix intelligi potest quomodo inter tot Christianarum rerum scriptores nullus extiterit, qui de ea re aperte mentionem fecerit. Quod autem monu-

menta nihil prae se ferant aperte ac manifeste idem testantia, nil [mirum]; quum Romae, et ethnici simul et Christiani, nihil ad sepultra sive pinxerint sive sculpsierint, quod re ipsa modum rationemque exsequiarum exprimat.

Ceterum, qualiscumque florum coronarumque usus ad sepultra et in exsequiis veterum Christianorum fuit, qui id ceteraque pietatis officia circa suorum defunctorum corpora ea mente potissimum faciebant ut fidem resurrectionis asserrent; non inde tamen se tueri posse existimant, qui neglectis sacris divinis, eleemosynis, precibus ac salutaribus quibusque operibus (quae maxime illi antiqui praestabant) in refrigerium animarum aptissimis, uno hoc honore florum contenti, Deo se et hominibus et suis caris defunctis satisfecisse arbitrentur. Pammachium imitentur, de quo apte Hieronymus: «Ceteri mariti super tumulos coniugum spargunt violas, rosas, lilia floresque purpureos; et dolorem pectoris his officiis consolantur. Pammachius noster sanctam favillam ossaque veneranda eleemosynae balsamis rigat». ¹ Imitentur Ambrosium, qui in obitu Valentiniani se floribus omnibus anteponere profitetur divinam Victimam. Inquit enim: «Non ego floribus tumulum eius adspergam, sed spiritum eius Christi odore perfundam. Spargant alii plenis lilia calathis. Nobis lilyum est Christus. Hoc reliquias eius sacrabo». ²

Iure igitur germani Christi fideles luxuriam hanc florum nostris temporibus inductam in exsequiis exprobant, nec desunt qui suos rogant, ne siniant se demortuos suspensis feretro coronis efferre; ideo quia videtur consuetudo haec dolo malo fuisse intromissa, ut flores sacrificio, precibus et ceteris Ecclesiae castissimis

ritibus subrogarentur. Quod si qui sibi temperare omnino nequeant, quin ad solatum vivorum et defuncti honorem unam alteramque adducant coronam, eos vehementer hortamur ut corona ipsa signum quoddam vexillumque fiat Christianae fidei adversus fraudulentia consilia, nefarium impietatem apertamque violentiam; cedatque in laudem divini servatoris Iesu Christi ad instar Constantiniani monogrammatis, in quo medium Christi nomen corona redimitum radiabat, docebatque in Christo esse victoriam nostram, nostramque in caelis coronam Christum esse.

JOSEPHUS BONAVENIA, S. I.

De Romanorum vestibus¹

Plures hodie simul congerimus vestes, *Sagum*, *Chlamydem*, *Paludamentum*, *Lacernam* et *Laenam*, quas omnes ad Pallii, Graecanici habitus, instar confectas fuisse novimus: nisi quod hoc amplum admodum fusumque ad talos usque descendebat, totumque ambitu suo circumcingebat hominem; illae vero breviores arctioresque erant. Ceterum ipsae, perinde plane ac pallium, apertae fuerunt; ubi autem corpori iniectae essent, fibula in dextro plerumque humero innectebantur. Idque generatim de universis esto: ad singulas nunc veniamus.

Sagum, non secus ac pleraque ex his aliae, vestis militaris fuit. Unde sollemnia sunt illa apud scriptores, quum de bellis agitur: *Ire ad saga*; *Saga sumere*; *Esse in sagis*. Ita in Liviana epitome (LXXII): «Italico bello populus saga sumpsit». Quibus verbis tota urbs sagata, et ad pugnandum semper parata ostenditur. Quod

¹ OVID., IV, *Trist.*, 2, 50.

¹ HIERON., *Epist. XXVI ad Pammach. de obitu uxoris*, cap. 2.

² AMBROSIUS, *De obitu Valentin.*, p. 12.

¹ Cfr. fasc. sup.

ipsum narrans Paterculus (II, 16) inquit: «Iam varia atque atrox fortuna Italici belli fuit, ut per biennium continuum ad saga iretur diuque in eo habitu maneretur».

Talem autem is amictus formam habuit, qualem superius designavimus. Itaque, ut hoc iterum inculcemos, apertus ille fuit, ac praeterea ad genua fere demissus.

Materiam sagis eadem, quae ceteris tunc temporis vestimentis, suppeditavit lana; selectior tamen ac nobilior pro centurionibus aliisque ordinum ducibus; vilior crassiorque pro gregario milite: quae restanti erat, ut vel per id alteri ab alteris distinguiri possent, praesertim etiam quum illi pexis plerumque sagis, hi longo usu detritis uterentur. Hinc liquet, quid sibi velit Livius (VIII, 34), quum sic narrat: «Haec omnia tribunus sagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hostes notarent, perlustravit».

Fuisse vero saga albo colore, peraeque ac Graecorum chlamydes, in dubium non revocatnr; quum imperatorum tantum, quod idem fuit ac paludamentum, purpureum esset.

Chlamys ipsissimum erat sagum, duplice appellatione idem vestimentum designante. Et quamquam ea voce Graeci maxime usi sunt, nonnunquam tamen Latini quoque id nomen tum ad sagum, tum etiam ad paludamentum indicandum adhibuerunt. Animadvertisendum vero hic illud datur, a Graecis chlamydem tunicae a thoraci imponi consueuisse, atque ubi dimicandum esset, collectam laevo brachio advolvi. Quem ipsum morem servasse Romanos in sagis, credi queat.

Paludamentum, quod propriis imperatorum erat, eo uno, quod ad formam attinet, a sagulo distabat, quod longius latiusque esset, cetera porro ei simillimum. Ex quo ortum fuit, ut non raro alterum pro altero poneretur. Huc facit quod Livius (I, 26) sagum manipularis militis Curiati *palu-*

damentum appellat; et quod consulum praetorumve in provincias proficiscentium lictores, qui nonnisi sagati essent, *paludatos* vocat.¹ Rursus vero (XXX, 17) haec habet: «Munera, quae legati ferrent regi (Massanissae), decreverunt: sagula purpurea duo cum fibulis aureis singulis»: ubi procul dubio de paludamentis sermo est.

Quod superest, colore a militari sago imperatorum paludamentum alienissimum fuit, quum illud album esset, hoc purpureum, vel coccineum; id quod milites veterum testimoniis certum est. Hinc Hirtius (VIII, *Bell. Gall.*, 88) narrat: «Eius (Caesaris) adventu ex colore vestitus cognito... hostes committunt praelium».

Lacernam ad milites quoque pertinuisse aperte indicat Propertius, quum canit (IV, 3):

Texitur haec castris quarta lacerna tuis.

Et quum huiusquidem esset generis, nil prorsus a chlamyde discrepasse creditur.

Verum quum postea per bellorum civilium motus in urbem invecta, atque ad communem consuetudinem paullatim traducta, contra frigus imbruesque usurpari passim coepisset; tunc demum aliquid ad pristinam sui rationem adiectum habuit. Itaque licet pro militibus etiam tum, aequo ac chlamys, nec infra genua decurreret, nec homini circumvolvendo par esset, pro reliquis tamen fusior atque amplior facta est, quo opportunam opem adversus temporum iniurias afferre posset. Qua eadem de causa non uni modo tunicae (quod et fiebat), sed etiam togae inducebatur. Hinc apud Martialis epigramma inscriptum *Laena*:

*Amphitheatrales nos commendamur ad usus,
Quin tegit algentes nostra Lacerna togas.*

E lana crassiore confectus est is habitus. Quod tamen perpetuum non fuit: eten-

¹ Cfr. lib. XLI, 10 et XLV, 89.

nim leviorem omnino esse oportuit, qui diebus aestivis ornatus gratia gestabatur; quem morem etiam invaluisse testatur Iuvenalis (I) per haec dicta:

*Crispinus Tyrias humero revocante Lacernas,
Ventilet aestivum digitis sudantibus aurum.*

Non uno eadem vestis usurpata colore fuit; quod vel ex allatis exemplis patet. Fuit igitur illa, praeter pauperiorum pullam, tum alba (qua semper usus milles), tum purpurea, tam rufa. A quo postremo coloris genere dicta quoque illa aliquando fuit *Birrus*, sumpta a Graeco πυρός (*rufus*) nomenclatura.

Laena (quae ferme instar lacernae erat) regum olim Romae, teste Plutarcho,¹ gestamen fuit, quemadmodum heroum apud Graecos *Chlaena*, quae nihil ab illa discrepavit. Eapropter amictum laena inducit Aeneam Maro (IV, *Aen.*, 262):

*Tyrioque ardebat murice Laena
Demissa ex humeris.*

Deinde Flaminum, quum sacris operarentur, facta est propria, id quod docuit Tullius in *Brut.*, XIV. Tandem ad universorum usum translata, et vulgo ceteris vestibus ad arcendum frigus iniecta. Hinc Martialis epigramma inscriptum *Laena*:

*Tempore brumali non multum levia prosunt:
Calfaciunt villi pallia vestra mei.*

Quare et in coenis hiemali tempore usurpari solebat. Morem hunc ostendit e reliquis illud Persii (I):

*Exce iuter iposula] quaerunt
Romulidae saturi, quid dia poemata narrent.
Heic aliquis, cui circum huneros hyacinthina Laena,
etc.*

S. A.

¹ In *Numa*.

Qui cordis sui domum excolare non valet, quomodo plurimorum adhibebit diligentiam? Qui trahem ex suo non potest eruere oculo, quomodo ex alterius oculo poterit amputare festucam?

S. AMBROSIUS.

¹ Dux Franciscus De Pinedo, aëria cymba continentis omnes praetergressus, dominus spati.

² Praefectus militum Arthurus Ferrarin, qui aërio veluti ponte Italian Brasiliamque coniunxit.

³ Praefectus maior Marius De Bernardi, qui celeritatis certamine inter nationes exstitit facile princeps.

⁴ Heros Renatus Donati, qui maximam volatu altitudinem attigit.

Ad aërios nautas Italos

*Ex quo levabas, auspice Numine,
O Roma, signum praepetis alitis,
Divina Mens cunctas per orbem
Te voluit sociare gentes.*

*Haec fata vates, carmine praescio,
Cumaea ab antro iam tibi concinit,
Tellure victricem marique
Te dominam speculata mundi.
Defluxit aetas ac simul occidit
Fulgens tuorum gloria Caesarum;
At firma perdurant in aevum
Quae steterunt tibi fata, Roma:*

*Tentare rerum quaelibet ardua,
Non usitatas pandere semitas,
Cultumque civilem fidemque
Rite Petri populos docere.*

* *

*Hac mente, cunctas, nempe per invium,
Viator audax, aethera transvolas,
Cymba volucri, continentis,*

O spatii domitor Pinede';¹

*Virtute compar, quem per atlanticum
Pontum secutus dissociabilem,,*

Tyrrhena Ferrarinus² arva

Littori Amazonio, volatu

Formidoloso, nexuit. Aemulus

Bernardus³ aethra fulgoris emicat

Pernicibus velis; et ipsas,

Aligero, superas, phaselo

Donatus⁴ oras impedit. Integra

Romana rursus gloria splenduit,

Testata virtutem latinam

Et proavis similes nepotes.

*Qua laude tollam nomen, at inclita
Quem gesta dicunt te mage Nobilem,¹
Humberte, terrarum bis ausus,
Aëria superare navi,
Caliginosum, tramite, verticem,
Antehac negato: nox ubi congerit
Semestris illunis tenebras,
Ac semel occiduus, nivali
Sol aethra, in anno, decolor albicat:
Insignis heros, mundi ab origine
Arctoa qui lustrata nunquam
Victor adis glaciata regna.
Te iure cives laudibus efferunt,
Orbis quod axem rite sacraveris
Regi Theandro, optata Patris
Christiadum pius exsecutus.²
Spectandus acer nauta per arduum
Caelum, procellis fortior arcticis,
Cum turbines inter nigrantes
Nubivaga properas carina.
At maior algenti aequore naufragus,
Cum, membra fractus, corde superstitem
Solaris invicto maniplum
«Italiae»,³ Italianam salutans.*

* *

*Mox detumescens, subsilit arduus
Immanis, ictu, follis in aethera,
Ludibrium nimbi, ac suamet
Abripit heu! reliquos ruina.
Concreta circum prostat inhospita,
Passim fatiscens, frigore vastitas,
Massisque fluctus congelatis
Fert miseros temere per aequor.
Spes una, VIRGO, lenis imagine
Spirans picena,⁴ numine carbasum
Tegit rubrum, tutela praesens
Aëreis columenque nautis.*

¹ Dux Humbertus Nobile, bis polum boreum navi aëria transgressus, cuius nomine ingens poëma quodammodo significatur.

² Crux indicatur polo infixia.

³ Navis aëria «Italia».

⁴ Imago B. Virginis Lauretanae, aëronautarum tutela.

*Procul pudicis sub penetralibus,
Dilecta coniux, gnata tenellula,¹
Civesque ad aras provoluti
Rite Deum precibus fatigant.
Nec vota frustra: prodigo novo
Vocalis, acri, machina, succino
Excita, voces naufragorum,
Aethereo per inane fluxu,
Late profundit. Protinus insilit
Prior salutis Magdala² nuncius,
Immensa caligantis axis
Praecipi superans volatu.
Complexa tandem, patria, Nobilem,
Magnum secundis iureque maximum
Fatis in adversis, corona
Promerita redimire gaude.*

* *

*Frustra aemulorum turba calumnia,
Sublimis heros, te petit impotens;
In saecla grandescens futura,
Maior ab invidia resurges,
Dum culta dignos rite scientia
Aequis alumnos tollet honoribus;
Splendore dum Christi corusca
Crux hominum reget una sortes.*

V. GENOVESI, S. I.

EX ITALIS URBIBUS

De terna Taurinensi Expositione.³

Hisce dictis, simul, veluti ex composito, ad levam conversi, ad immensam novamque *Chinicorum* demonstrationem alacres perreximus.

Vel ab initio, a primo aedificii limine, quum tibi tot machinarum inventa, ad millia rerum opera, obvia sunt, ad incredibilia humanarum necessitatuum officia pa-

¹ Uxor ac filia Ducus Nobile.

² Praefectus maior Humbertus Maddalena, qui in aquilonari regione naufragis primus opem patriae tulit.

³ Cfr. fasc. sup.

rata, vox faucibus haeret, obtutuque defixus in uno, nescis quid dicas.

— Vides ut gens nostra potissimum modo bellis paeclarata, nunc ad mansuetiores musas conversa, ad altiora quam cito tissime pervenit! Sicque cum ceteris circa gentibus et diu artibus de primatu decertare potest.

— Video enim, et vos laudibus dignissimos esse praedicabo.

— Nuper nos Itali, politiorum litterarum pulcritudine abrepti, gloriam in litteris quaerebamus et artibus, et vix in recentioribus disciplinis aliarum gentium alumni indignanter iudicabamus; nunc cum litteris et disciplinas adiungimus, et praestantiam ingenii virtute cumulamus.

— Nil verius atque sanctius.

— Re enim vera, aedificium pro *Chimica* constructum praeter quam quod est summo artificio perfectum, est magnum machinarum receptaculum, quae mirum in modum progressus humanae sapientiae praedicant. Quot miracula rerum! Nec ipsa chimiae industriae et inventionum varietas te opprimit, sed imo oculus se recreat, et visitatores nova semper rerum multitudine dulciter perculti, etiamsi ignari luminibus sapientiae, hilarantur et summum mentis gaudium accipiunt. Hic enim in primis, nitida argenteis undis fons cernitur, quae siphulcis exiliens, inter amoena vireta nunc discurrens, flores, quos modo ver placidis zephiris latissime ferre potest, irrorat. Hic omnium quoque gasii genera simul certant atque exsultant, sapienter cum luce accommodantur atque ad vim humani ingenii excitandam aptantur.

— Est quoque innumera figurorum familia.

— Neque abs re, mea quidem sententia, hosce artifices meministi; namque, uti me legere memini, istos in primis in urbem vocavit eosque re atque consilio adiuvit atque fovit immortalis dux Emmanuel Philibertus.

Insuper et multi alii opifices adsunt, qui quasi congregati hinc atque illic locum suum obtinent, et magnas iam sibi pecunias nostra aetate compararunt. Hi enim ingenio pollentes atque audentia, adsidue operibus incumbentes, magnum et decus patriae accumulaverunt.

— Nuper vos Itali omnia ab exteris gentibus demisse quaerebatis; pro iis prae-sertim quae ad commerciorum commodum spectant atque ad artium machinas. Et quid fiebat? Quidquid fortassis aliquando imperfectum esset et nos indignati repudiaremus, vel iam tamquam inusitatum missum faceremus, ad Italiam superbe de-mittere solebamus.

— Nihil erat nobis dicendum, ne quid peius accideret. Nunc vero, sic Deo favente, indignum opprobrii iugum alacres fregimus, et in libertatem pro viribus vindicati, iam superbis olim nostrarum rerum dominis opitulari aliquando possumus.

Quo nomine, ad satietatem, in machinis viarum ferrearum immensis legebamus, in pannis, vel in pileis, *London* et *Paris*!

Et vinum nostrum, paucis olim denariis ab agricolis emptum atque in Galliam delatum, suoque more medicatum, ad nos gloriose revertebatur, et famoso fumoso que titulo decoratum, ad regales mensas ingressum, Burdigalensi civitate honora-batur, vel Campaniae.

Italia nunc tamdem sibi vivit, et sui iuris, si ab aliis primas adhuc aliquot rerum materias aliunde postulat, ipsas arte in melius compositas atque in novas formas redactas, in gentem suam cum utilitate remittere autumat.

Sic itur ad astra, atque populorum aemulatio alitur, et in melius animorum concordia coalescit.

— Quod faxit Deus!

— Hi Subalpini homines, mea quidem sententia, quid tam arduum quod non ten-taverint, quid tam periculosum a quo tem-peraverint? In exemplum omnibus eluce-

scunt et confirmant quod veteres nobis tradiderunt: *Audentes fortuna iuvat.*

Et nostram omnino est et illud setae artificialis inventum, quae mox natum grandioribus itineribus per omnem late orbem terrarum erecta, matrem ipsam diuiniorem et ipse aetate fortiorum vincere minitatur et supergredi.

Quod Vergilium canere memini de agminibus equorum in acie decurrentium, optime de hominibus dicendum, qui hic in terris studiose decertant:

*Inde alios ineunt cursus aliosque recursus
Adversis spatiis alternosque orbibus orbes!*

Utinam de artibus modo vel ampliandis vel promovendis sit adsiduum idemque pertinax animorum certamen, et de optima vitae ratione exerceantur hominum ingenia hic in terris redigenda! Et in aevum beat a nobis nec unquam inter mortales redeat teterimus bellorum adspectus. Quin imo omnes simul populi fraterno vinculo devincti, ad aeternam beatitatem adsurgant! Qui melius fortuitus hic occursus claudi potuerit? Vale meique memento!

— Vale!

Ita narrationi finem imponam, quam de Taurinensi demonstratione prolixius explanavi.

Et vos lectores valete!

S.

EPSTOLARE SOCIORUM COMMERCII

EMM. JOVÉ, C. M. F., ANDREAE AVENARIO,
S. V. D., SAL.

Tempus est iam ad tuas respondendi. Quod libentissime, sed paucis praestabo; idque tibi satis erit et curiosis lectoribus, qui in minutis, non tamen inutilibus, vocabulorum disquisitionibus nos consequuntur.

Prae primis ne timueris me in hac re vexari unquam, minimeque hoc potissimum tempore, quum discipulum habeam, qui voluntandis variarum linguarum vocabulariis imprimis gaudeat, meamque rem aptissime paret. Heredem habebo eum satis experrectum, si quando de retacere debuerim.

Sed iam ad nova vocabula me vocas.

Pro *schild*, quod Gallice est *enseigne*, Hispanice vero *rótulo*, mihi Latine *titulum* assumo. Vide hoc apud Forcellinium: «Quorum titulus per barbara colla pependit, h. e. servi venales qui perferebant tabellam indicantem quid valerent, quo vitio laborarent et huiusmodi». Atque inferius: «Domus proscribatur, seu quis emere, seu quis conducere vellet. Venit Athenodorus, legit titulum, etc.».

Quoad *brifmappe*, quod Hispanice est *cartera*, latini *pasceolum* habebant. Etiam apud nos invaluit *chartarium*, cuius vocabuli satis patet origo, et *chartularium*, si de minoribus egeris, quae in crumenis solent comportari.

Vexierbild nos *rompecabezas* appellamus, quasi caput rumpens imago. Ego vero Latine, quum imago illa saepe susque deque vertatur et revertatur, *verticulum* semper dixero, nisi quispiam quid aptius mihi praebeat.

Pro vestro *heizkörper*, apud Hispanos *radiador*, habeo *caldarium*, quod tibi haud displicitum puto.

Musikstück quomodo, nisi per *opus musicum* simpliciter Latinae consuetudini reddemus?

Füllfederhalter, nostrum *estilografo*, *stilographum* appellabo, haud multum a Gallico nomine dissimiliter.

Quid de tuo *wasserspülung*? Neque in hoc dabo manus. Quaesivi equidem quid illud nominarem; et ecce *aquarium* inveni. Vide an tu melius inveneris in toto Latinitatis thesauro.

Sed iam *Weltanschaung* venit expoundendum. Hic quidem rem difficilem narras et quaeris. Id nominis nisi in lingua vestra et apud philosophos in nulla alia expressum vidi. Aut parum sensum illius sum adsequutus, aut *universalem prospectum* significat.

Vale tandem, neque hiemps tibi saevior fiat.

Cervariae Lacetanorum in Hispania, kal. Novembris MCMXXVIII.

AD SANITATEM TUENDAM

Aphorismi sive praecepta medendi generalia ex pluribus casibus particularibus abstracta, ex variis auctoribus collecta.¹

§ 96. — Qui calculo renum pereunt, circa finem convulsionibus aut delirio pereunt, ut in nonnullis observavit BAGLIVIUS.

§ 97. — Infantibus tertio aut quarto a partu die oritur icterus, fitque ex retentione meconii in intestinis, unde etiam oriuntur epilepsiae.

§ 98. — Spiritus salis ammoniaci acidus quamplures sanavit icteros. Absynthium ponticum iuscculo incocatum BAGLIVIO familiare fuit. Carduus benedictus, marubium, chelidonium maius. Paronichia folio-rutaceo pro secreto laudatur a BOILE.

§ 99. — In curatione icteri tota medici prudentia dirigi debet in investigando, an pendeat a bile viscida, vapida, amurcosa, et inerti circa iecur impacta; an vero a bile acri, tenui, ignea, inflammabili, pro quorum diversitate humorum toto caelo diversa esse debet curatio.

§ 100. — Signa viscidae bilis sunt lingua alba, humida, inappetentia, extrema debilitas virium, pauca vel nulla febris, flatus

ingentes post pastum: quae causae praecesserunt, et temperamentum ad congerendas visciditates, apta ad id esse debent.

§ 101. — Acris contra tenuisque bilis signa sunt sitis cum aliqua linguae siccitate, ardor, calorque hypochondriorum, siccum temperamentum cum macie aegroti; causae quae praecesserunt, calidae fuerunt: vina generosa, aromata, sacchera, etc. Icterum a visciditate curat veluti pro secreto aqua Tetucii, quae salina est. Si febris non adsit, da potionem purgantem ex hac aqua aliisque indicatis compositam.

§ 102. — Si nimium fuerit amurcosa bilis, per duos aut tres vices haec purgatio alternis diebus repeti debet. Deinde veniendum ad serum lactis cum marrubio bullitum, et singulo mane calide dandum. Et si magna fuerit viscidiae nigraeque bilis copia, addi poterit cum sero in maceratione drachma una *hellebori nigris*, vel cochlear *syrupi cacheltici Fernelium cum helleboro*, qui syrupus magnarum est virium in chronicis: et demum omnibile expurgata ad chalibeata et roborantia veniendum. Sequens vinum medicatum BAGLIVIUM nunquam fefellit: «R.: Limatura ferri non rubig. petia ligat. unc. sem. — Fol. sennae mundator. dr. xv; — Epithimi incis. et rhabarb. elect. incis. aa unc. iij — Absynth. pont. et Centaur. min. aa M. ij — Bacc. juniperi cont. M. j — Specierum trium santal. et spec. diarrhod. abb. aa Serup. iij — Vini albi veteris non admodum generosi libr. vij — Macera biduo ad cineres feryidos, deinde cola per manicam Hippocratis, ut vinum optime clarificetur; de quo capiat unc. iiiij mane bihorio ante prandium per quindecim dies aut plures; singulis diebus vel alternis prout magis vel minus purgaverit». Hoc vinum medicatum maxime etiam confert in scirrhis et obstructionibus viscerum, potissimum ubi viscositas regnat, nec multa febris adest.

¹ Cfr. fasc. sup.

§ 103. – Contrario modo procedendum in ictero, quando a tenui, acri, et inflammbili bile producitur, atque in febris iecoris, partiumque vicinarum oscillatorium parit convulsionem. Utendum enim erit tunc radicibus temperantibus, aperientibus, ut fragarum, graminis, Indibaccarum, etc., cum sero lactis bullitis. Succi aperientis potus aquarum acidularum, quae bilem diluunt, coërcent, et viam ei praebent per urinam, aut per secessum. Acidulas in ictero a pluribus laudatas vidit BAGLIVIUS.

§ 104. – Quibuscumque in febribus ante septimum icteri fiunt, malo sunt loco. (HIPPOCR., 6, *Aph.*, 42). Icterus ante septimum diem insidiosus. At septimo, nono, undecimo, decimoquarto prorumpens, salutaris, dummodo non adsint hypochondria indurata, sin autem adsint, anceps est. (HIPPOCR., *Coac.*, 127).

§ 105. – Exigua sanguinis stillicidia omnia prava; in acutis nil paucum criticum; prava sunt, nisi indicant futuram haemorrhagiam copiosam die critico, quod dignoscitur ex urinae coctione eodem die stillicidi.

§ 106. – Rigor, qui post haemorrhagiam venit, quam iure naturae praecedere debet, ut bonus sit, signo et causa funestus.

§ 107. – In morbis longis exigua stillicidia supervenientia, lethalia.

§ 108. – Haemorrhagiae quartanae, seu quarti diei copiosae, mala, aut morbi longi indices sunt.

§ 109. – Sanguinis eruptio quartanas non solvit, neque morbos, qui per alvi egestionem sanari solent.

§ 110. – Febris ardentes in juvenibus sanantur per haemorrhagiam; in senibus per dysenteriam.

§ 111. – Pestifera est omnis, quae non iuvat, haemorrhagia. Nam labescit natura defraudata ibi, ubi levamen exspectabat.

§ 112. – Signa, quando sanguis vomitu reiectus venit ex hypochondriis, potissi-

mum iecore, sunt: palpitation hypochondrii, dolor, ardor, tensio. Signa obstructionum: color subflavus, viridis in facie, aut reliqua cute, palpitation coeliaca, aut umbilici: vomunt sanguinem nigrum non vero spumantem. Motus sanguinis ab hypochondrio venientis manifesto percipitur, et sursum ascendere, manu percipitur, quod in suo aegrotante observavit BALLONIUS; iuvenibus familiaris est hic exitus loco haemorrhagiae. In huiusmodi sanguinis vomitu ex iecore adstringentia non iuvant; sed primae viae a colluvie purganda, quae visciditate sua obstructionem in vicinis locis pariendo sanguinem ad superiora regurgitare faciunt; purganda autem decoctis aperientibus et solventibus cum tamarindis, mirobalanis, etc.: deinde chalybeatis perficienda curatio. (Innuit hic morbum nigrum Hippocratis a Tissoto saepius visum descriptumque in epistola latina ad cel. Zimmermannum. Estque vomitus cruentus, vel et alyus cruentae grummora, ex ruptis vasis venosis potissimum, iisque varicosis. Varix erupta, et sanguinem ad primas vias effundens omnium horum symptomatum causa est STOLL.).

§ 113. – In sputo et exitu sanguinis persos, ne dentur statim stringentia: nam nisi prius usu rerum mellitarum, hordeatarum, abstergentium purgaveris pulmones ex sanguine, qui extraversatus est, et moram tenit in pulmonibus, in suppurationem desinet, ac phthisin.

§ 114. – Doloris acerbitas versa in gravitatem, leipothymia, febris nata maior, rigor derepente citatus, qui ante non erat, sunt signa phymatis purulentis interni.

§ 115. – Vomice omnes, seu empymator partium, cognoscuntur per rigores et febres de novo supervenientes. Sola pulmonis recondita est, et clanculum serpit absque dictis signis, imo tunc cognoscitur, quando repente manifestata, hominem ad mortem brevi dedit, ut WILLISIUS

et TULPIUS prae ceteris hoc animadverterunt.

§ 116. – Abscessus ad aures et pedes boni in vomica pulmonum.

§ 117. – Dolores surae, sive cruris intolerabiles, nullis cedentes remediis, oriuntur a pure per partium spatia in crus ab hepate transmissis: BAUBINUS et HOLLENIUS id observarunt. – Hepatitidem HIPPOCRATES (*De internis affectionibus*) his verbis describit: «Dolor acutissimus in iecore ad nothas costas, humerum et claviculam, suffocatio fortis, dolet, dum tangitur, iecur, febris, rigor et horror, vomitus bilis, color cutis sublividus. Cibi torquent et urunt ventrem, progrediente morbo remittunt, sed dolor derepente suffocat aegrum, potissimum circa septimum diem, in quibus desinit morbus, et si eos effugerit, sanatur. Balnea, lac, serum et diaeta sanant morbum».

§ 118. – Iecinoris inflammatio aliquando similis pleuritidi, et medicos frequenter decipit similitudo. Differunt tamen, nam in hepatitide dolor infra est – gravatus est non purgitivus; respiratio non multum laeditur, color faciei cirrinus, tussis sicca sine sputo, pulsus non durus. Fœces liquidae et subcruentae. Contraria sunt in pleuritide.

(*Ad proximum numerum*).

I. FAM.

COMMUNIA VITAE

Medicamenta praecipua, alphabetico ordine digesta:

Aconitum – Agaricum – Aloe – Antidotum (Antipharmacum, Alexipharmacum, Alexeterium, Alexiterium) – Alvi ductio – Anastomaticum medicamentum² –

¹ Cfr. fasc. sup.

² Anastomatica medicamenta vulgo «aperientia» dicuntur, et sunt quae vasorum oscula aperiuntur, extergendo, incidendo aut obstructiones tollendo.

Medicamentum anodynū.¹ – Aromata – Acopa.²

Balanus.³

Collyrium – Candensis ferri adustio – Caphura (Camphura) – Cinnamomum – Casia (Cassia)⁴ – Ceratum (Cerotum) – Coriandum – Cordi salutare.⁵ – Cephalicum.⁶ – Cataplasma.⁷ – Commansum (Apophlegmatismus).⁸ – Cholagogum (Cholagium).⁹ – Catapotium (Pilula). – Clyster (Cluster, Clysterium, Clysma, Levamen). – Cucurbita (Cucurbitula).¹⁰ – Crocus.

Decocta (Aphepsemata). – Dropax.¹¹ – Diaetetica.¹² – Diuretica.

Enthema (Enoma).¹³ – Emplastum (Emplastrum).¹⁴ – Eclegma (Ecligma, Elegma, Eclictum, Lambitivum). – Escharoticum.¹⁵ – Extorsorium.¹⁶ – Erugatorium.¹⁷

¹ Dolorem levans, somnum arcessens.

² Medicamenta lassitudinem levantia; unguenta evaporantia (Cels.).

³ Unguentaria glans, suppositorium (Italice *supposta*).

⁴ Frutex corticis odorati lignea dicta, unde elec-tissimum cinnamomum; ad differentiam, *Fistularis*, catharticae dictae Aegyptiae siliquæ (Italice: *Cassia in canna*).

⁵ Italice: *Cordiale*.

⁶ Remedium quodvis capiti medens.

⁷ Unde *cataplaſmare*, emplastro linire (LEX. MED.).

⁸ Potius quam remedium, instrumentum est ad mandendum. Itaque nuncupatur quoque *Masticatorium* (Italice: *Masticatorio, masticatoio*).

⁹ Medicamentum bilem educens.

¹⁰ Vasculum, cucurbitae fructus simile, ad sanguinem eliciendum (Italice: *Ventosa*).

¹¹ Pharmacum depilatorium.

¹² Diaetetica medicina est, quae victu medetur.

¹³ Emplastrum ad sanguinem sistendum et inflam-mationes.

¹⁴ Notum medicamen, quod ex diversis liquidis, fructibus, etc. formatur. Quod si ex liquidis *hygrem-plastrum* propriis dicitur; si ad mollendum adhibetur, *malagma*.

¹⁵ Medicamentum causticum, crustiferum.

¹⁶ Medicamentum purgans, *catharticum* quoque dictum, a *catharus*, purus, mundus. Inde etiam *catharsis*, purgatio.

¹⁷ Medicina et etiam instrumentum ad rugas auf-rendas et cutem extendendas.

Errhinum.¹ - Electuarium (Electuarium).²

Frictiones.

Gongylia (Pastilli).³

Hypnotica (Soporifera). - Hydragoga.⁴

- Hydromelum (Hydromeli).⁵

Iulapium.⁶ - Infusio (Apobregma).⁷

Lignum Guaiacum (Indicum, Sanctum).⁸

- Linamentum (Leniscus, Turunda).⁹

Medicata potio. - Malagmata.¹⁰ - Mel

rosaceum (Rhodomel, Rhodinum). - Meli-

cratōn.¹¹ - Manna. - Mirobalanum.¹²

Nux condita (Myristica, seu odorata;

Aromatica, Moschata).¹³ - Nux vomica. -

Narcoticum.

Opium (Meconium).¹⁴ - Obstipans (Ob-

struens) medicamentum. - Oxymel (Ae-

cum mulsum). - Oxsaccharum.¹⁵ - Opobal-

samum. - Oleum. - Oleum medicamenta-

rium (factitium, balsamicum). - Oleum

¹ Medicamentum, quod naribus impositum caput purgat.

² Medicamentum ex electis rebus conditum.

³ Italice *Pastiglie*, *Pasticche*, quibus varia, vel ex substantiis unde conficiuntur, vel ex nomine auctoris, etc. attributa indicuntur. Quamquam *Pastilli* vocantur, quoque cataplasma et emplastra, forma orbiculata.

⁴ Medicamenta et etiam instrumenta (quasi « aqua-gia ») aquam inter cutem eduentia utriculariis et hydropibus (LEX. MED.).

⁵ Aqua mulsia, seu mellata; potionis genus a malis cotoneis.

⁶ Vulgo: *Giulebbe*, *Iuleb*.

⁷ *Apobregma* = Aqua dilutum.

⁸ Italice: *Legno quassio*.

⁹ Penicillus ex linteo deceptus, vulneri applicandus. Italice: *Tasta*.

¹⁰ Plurali numero, fomenta indicantur ex floribus eorumque surculis: medicamenta emollientia forinsecus partes praeter naturam induratas (LEX. MED.).

¹¹ Potionis genus ex aqua et melle.

¹² Glans unguentaria Aegyptia; vulgo *Noce di India*.

¹³ A moscho, ob odoris praestantiam. Dicitur etiam *nux muscata* et *moschocarium*.

¹⁴ A mecon, papaver, meconium dicitur succus papaveris, opium.

¹⁵ Potio ex aceto et saccharo.

ociminum,¹ cedraleum, cupressinum, melinum, irinum,² ricinum, amygdalinum,³ myrtaeum, melatum (elexomeli), carycium, ichthielaeum,⁴ rhodinum (rosaceum), nardinum, terebinthinum, violaceum, crocinum, stillatitium. - Olei flos. - Omphacium.⁵

Prophylactica.⁶ - Hyctacium.⁷

Rhabarbarum (Rheubarbarum). - Rho dosaccharum.⁸

Splenium.⁹ - Salsa parilla (Sparta parilla).¹⁰ - Syrupus (Syrupum).¹¹ - Suffitus (Suffimentum, Suffitio, Suffimen).¹²

Tetrapharmacum.¹³

Unguentum (Magma, - Unguen Unguina-Unguedo-Pigmentum¹⁴) - Unguentum psilothrum (depilatorium), rosaceum (rhodinum), elatinum,¹⁵ liliaceum, amarinatum, nardinum, narcissinum, violaceum (ianthinum).

Xerium (Xerion, Cataplasma).¹⁶

I. F.

¹ Ex ocimo; Italice *basilico*.

² Ex lilio violaceo, vulgo *Iris*.

³ Si ex amygdalis amarulentis *metopium* dicitur.

⁴ Ex piscibus extractum.

⁵ Potio ex fructibus acerbis.

⁶ Remedia quevis praeservativa, hoc est ad morbi causas adimendas et arcendas.

⁷ Frustulum ad vulnera cooperienda.

⁸ Saccharum rosatum.

⁹ Panniculus medicamentis, vel minus, perfusum, stigmatibus imponendus. Item emplastrum longum fronti applicandum, contra dolorem capitis.

¹⁰ Italice: *Salsafariglia*.

¹¹ Syrupus est: *Succum qui trahit*, Hinc dicitur medicamentum cum melle, saccharo aliquis coctum. Hinc *syrapus rosaceus*, *violaceus*, etc.

¹² Odoramentum rerum varii generis ex combustionē excitatum, ad purificandum aer; Italice: *Sufumigio*.

¹³ Emplastrum, quod iuxta LEX. MED. constabat cera, adipe, resina et pice.

¹⁴ Pigmentum proprie est unguentum, quo utuntur mulieres ad faciem venustandam (Italice *Bellotto*). Est etiam odoramentum liquidum.

¹⁵ Ex *Elata*, palmae tenello germe (dattero).

¹⁶ Medicamentum ex sicco pulvere insperso.

COLLOQUIA LATINA

Lusus Pilae.¹

ARNOLDUS. - Visne certare nobiscum pila, Laurenti?

LAURENTIUS. - Evidem volo et quemlibet vestrum provoco.

ARN. - Fateor te in hac palaestra longe me exercitatiorem.

LAUR. - Age, largiar tibi terminum quam potes mittere longissime.

ARN. - Largire mihi quindecim.

LAUR. - Faciam tibi unius errati gratiam.

ARN. - Placet mihi. Suntne plures, qui velint colludere?

PETRUS. - Sunt.

ARN. - Qui?

PETR. - Carolus, Martinus et Gulielmus.

LAUR. - Agedum, sumus numero sex, haud multum disparens.

PETR. - Sortiamur quis cui iungatur.

CAROLUS. - Nos tres vos provocamus.

LAUR. - Id neutiquam permisero: scio quam perite Martinus ludat.

ARN. - De pila Martinum non metuo.

LAUR. - Ducamus sortem igitur, qui sint futuri comites.

ARN. - Ducamus.

LAUR. - Eia! mihi oblata est optio. Ego mihi Martinum sumo et Carolum.

ARN. - Placent mihi Petrus et Gulielmus.

MARTINUS. - At pilas ex urbe non attulimus.

GULIELMUS. - Habeo unicam.

LAUR. - Non sufficit: Ego in singulos semissem suppeditabo: diminuetur mihi, si victoria cecidero, aut reddetur si potitus fuero.

¹ Ex ANTONII VAN TORRE dialogis familiaribus; passim retractavit hodiernisque moribus aptavit I. F.

MART. - Andrea, excurre in viciniam empturus nobis pilas: ubi ludendi finem fecerimus, omnibus te donabimus. Fac, redeas quantocius.

ARN. - Martine, interim nobis accessitrus abi, qui nostros notet terminos.

MART. - Faciam equidem lubens.

PETR. - Nos definiamus, interea quae sit futura iaciendi meta, qui ceteri limites.

LAUR. - Etiam apparent a superioribus diebus. Sortiamur ultra pars intus, ultra foris sit constituta.

CAR. - Vos exercitatores in hac estis palaestra: priores intra lineas consistite.

LAUR. - Non sinam: sorte potius experiamur.

MART. - Ergo cultrum in altum eiaculari.

LAUR. - Eiaculabor. Utrum seligis, latus charactere impressum primum an supinum?

MART. - Deligo character impressum primum.

LAUR. - Euge, evenit ex sententia: vestrum est intus, nostrum foris consistere.

CAR. - Age, auspicemur ludum. Sed quo certabimus pretio?

PETR. - Fateor, aliquo periculo certandum est, alioqui friget lusus.

ARN. - Utra pars prior tres lusus amiserit, ea vitoribus singulis pendet centesimas viginti.

LAUR. - Placet omnibus. Agite, comilitones optimi, certemus gnaviter; amat Victoria curam.

MART. - Age, Arnolde, bonis avibus pilam emitte.

ARN. - Vos igitur pilam excipite.

LAUR. - Euge; non pervenit ad lineam.

GUL. - Pervenit omnino.

MART. - Nequaquam.

ARN. - Volo disquiratur.

LAUR. - Pila metuam praeterierit, spectatores, necne? Negant praeterisse.

GUL. - Inauspicatum hoc auspicium.

ARN. - Non ita animum despondeo: facile iacturam hanc resarciero.

PETR. - Gulielme, praestat te mihi a tergo consistere: pilam excipies, si me transvolet.

LAUR. - Carole, consiste in medio.

CAR. - Potius in hunc me angulum conferam, atque istic observabo, ut ne musca quidem praetervolet impune.

ARN. - Agedum, Laurenti, excipe pilam denuo.

MART. - Laurenti, repelle pilam transvolantem me.

LAUR. - Transvolavit et me.

PETR. - Arnolde, virum te iudico: alterum terminum tam longinquum quam priorem emitte, et spondeo tibi victoriam.

ARN. - Conabor pro virili. Rursum pilam excipie.

MART. - Profecto Arnoldus est valido brachio: habent duos longinquos terminos.

LAUR. - Longinquos quidem, sed tamen superabiles.

CAR. - Laurenti, vide quo consistat Gulielmus loco: falle eius manus et oculos.

LAUR. - Excipe pilam, Arnolde.

GUL. - Ut qui repercutsum exspectasti? Pilam debuisses volatu excipere.

LAUR. - Cecidit commode sic satis: singuli singulas metas superavimus: utriusque habemus quindecim.

GUL. - Placide: tua praecepsit nos opprimere studes.

CAR. - Obstitisti pilae tuo pileo, Petre; quod tibi fraudi est.

PETR. - At tu secundu recessu exceptisti.

CAR. - Bona tua venia priore excepti.

PETR. - Ne commutemus inter nos verba. Martine, dirime controversiam.

MART. - Quantum ego visu colligere potui, primo exceptisse recursu mihi videtur.

CAR. - Vicimus triginta.

LAUR. - Age, nunc stationem mutemus. Habemus duos terminos.

ARN. - Excipe pilam, Laurenti.

LAUR. - Praesto sum. Fac, commode miseris: tibi domum remittam. Euge! extra metas misisti.

ARN. - Tentabo denuo, excipie.

MART. - Pudor, Laurenti! Te non potuisse pilam repellere! Et tamen erat commodissime missa.

LAUR. - Quid commodissime? Stringebat humum. Nisi commodius miseris, Arnolde, par pari mox referam: petis pedes. Ludamus legitime.

CAR. - Laurenti, sufficit; illorum nunc est intus consistere. Habemus quadraginta, et terminum bene longinquam.

GUL. - Totis viribus. Arnolde, hic est ictus decretorius.

MART. - Hunc ludum certo vicerimus, Gulielme.

GUL. - Praepropere tu quidem ante victoriam triumphum canis. Varia est ut Martis, ita lusus alea.

ARN. - Heus! Iudite. Recte! tetigit pila tibi vestem, Carole.

CAR. - Non inficior.

ARN. - Habemus et nos quadraginta.

LAUR. - Probum! tua imprudentia, Carole, perit nobis ille terminus, alias insuperabilis.

CAR. - Mox resarciam.

LAUR. - Dínumerate ludum vestrum.

ARN. - Habemus utrique quadraginta. Nunc serio res agitur.

GUL. - Lusisti non praeftatus, Arnolde; insuper pila limites excessit.

ARN. - Praefatus sum bona venia; sed fateor pilam deerrasse.

LAUR. - Sumus igitur potiores.

ARN. - Estis. Hanc, si potestis, ad datorem remittite.

CAR. - Fac, mittas commode, conabimur.

ARN. - Euge! pila iterato tacta est: semel a Martino, iterum a Laurentio.

MART. - Quis tecum ludat? Perpetuo rixaris. Pignus depono quodlibet, si me tetigisse affirment arbitri.

PETR. - Falleris, Arnolde; transvolavit illum pila facile dimidium pedem.

ARN. - Ubi igitur obstitisti pilam?

LAUR. - Hic.

ARN. - Ponatur igitur nota termini. Vos nunc intro consistite: alterum habemus terminum intra, alterum extra lineam.

PETR. - Praestate vos viros, socii; nunc serio res agitur.

LAUR. - Excipie.

PETR. - Euge! successit: facile duobus passibus terminum primum vicimus.

LAUR. - Excipie: hinc pendet victoria.

ARN. - Erratum est; non praeterit pila lineam. Vicimus lusum.

LAUR. - Gratulor vobis victoriam, et gaudeo nos iucunde adeo postmeridianum hoc tempus transegisse.

PETR. - Gaudemus et nos pariter. Verum advesperascit, et ludendo adeo defessus sum, ut genua mihi labent lassitudine.

GUL. - Insuper vespera nos domum et ad musea nostra revocat. Abeamus domum pariter.

ARN. - Abeamus.

ANNALES

Gallicae res.

Gallia una fere, civiles eventus alicuius momenti superiore mense suis negotiis occupavit. Vix pactio illa, quae a Kellog Americanorum administro, eius suasore, nomen accepit, de imminuendis armis subscripta est, en, ex diurnarii cuiusmodi temeritate, vulgatur Galliam cum Anglia aliam pactionem iniisse de re naval, prae- sertim de numero navium. utrinque ex composito construendarum; quam quidem pactionem palam fieri tum oportuit, ac profecto inter celerarum nationum reclama- tiones, Italiae prae- sertim, quae pati certe non potest, ut in Mediterraneo mari in inferiorem condicionem redigatur.

Rursus de Gallia loquuntur diarii, quum

apud Parker Gilbert, ad tutelam solutionis Germanici debiti erga victrices nationes delegatum, instat iterum iterumque pro eiusdem debiti sollicitiori sibi expeditione.

Praeterea, quum Massilia magna maximeque commercio noxia opificum deser- tio fit, Pons in urbe marmorea imago funesti illius Aemilii Combes quandam administri, qui religiosos Ordines civitate per vim privavit eorumque bona diripuit atque vendidit, improvide dicatur, iram movens illius factionis, quam «Regis camelotos» seu «Regis clamatores» vulgo appellant; quorum manipulus versuto et callido consilio eam valuit illico effringere. Ex tumultu, qui tunc factus est, illorum iuvenum unus misere vitam amisit.

Denique quum Poincaré, administrorum consilii praeses, rogationem legis pararet, quae iura nonnulla bene merentibus religiosis viris restituta sit, qui apud exterios non Evangelii tantum, sed ipsius patriae praecones mittuntur, Ecclesiae adversantes caput audacter extollunt, et nationalem illam unionem frangere minitantur, quae tot malis vexato populo maxime nunc necessaria videtur. Poterit ne gubernium eorum artibus viriliter obsistere?

**

Novi reges.

Sed maiora canamus.

Addis Abeba, Aethiopum in urbe capite, Tafari Makonnen princeps, usque nunc imperium regens, sollemni pompa ab imperatrice rex seu «negus», - ut vulgo illic nuncupatur - est coronatus. Proxime autem Hiro Hito, Iaponici imperii heres, defuncto patri succedens, sollemni ritu et ipse in Iaponiorum urbe sacra corona accipiet.

Bonum iis regnum, felix, faustum que sit!

Kal. Novembribus MCMXXVII.

POPLICOLA.

VARIA

Canis et lupus.

Lupus canem videns bene saginatum:
— «Quanta est — inquit — felicitas tua! Tu, ut
videtur, laute vivis, at ego fame enecor». Tum canis: — «Licet — inquit — mécum in
urbem venias, ut eadem felicitate fruaris». Lupus conditionem accepit. Dum una eunt,
animadvertisit lupus in collo canis attritos
pilos. — «Quid hoc est? — interrogat. —
Num iugum sustines? Cervix enim tota tua
est glabra». — «Nihil est — canis respon-
dit —; sed interdiu me alligant, ut noctu-
sim vigilantior; atque haec sunt vestigia
collaris, quod cervici circumdari solet». Tum lupus: — «Vale — inquit — amice!
Nihil moror felicitatem servitute em-
ptam!»

Fabula docet, liberis nullum commo-
dum tanti esse, quod servitutis calamitatem
compensare possit.

* * *

Pro iudicibus mensarum elegan- tibus.

ESCARUM ORDO:

Lixulae ex solani bulbis.

Capo elixus cum spinachiis.

Fungorum botellus.

*Turdi saxatiles et panis crustulæ
veru assa.*

Pomorum liquamina gelu concreta.

* * *

Locosa.

Tuccius velitarem lusum ludit cum
quodam amico, decem denariorum a patre
proposito praemio, utri primus arcem ex-
pugnaverit. Post pauca momenta Tuccius
patri occurrit: *Io triumphe!* altissime clama-
mans.

Cui Pater: — Papae! Ut rem tam cito
perficere valuisti?

— Quatuor denarios obsesso hosti ob-
tuli, qui statim ditionem fecit!

Tuccius in schola.

Magister Tuccii fatuitate indignabun-
dus:

— Me profecto tui miseret! Quid enim
capite tuo ligneo in vita experiaris? Quid
facere poteris?

Tuccius prae gaudio exsiliens: — Ca-
pite ligneo?... Pupulum!

* * *

Aenigmata.

I

Laevum infausta gerit vitæ, vel fausta secun-
dum,

Si legis a planta, quemlibet esse negat.

II

Urbes, rura, pagos habitat, sub lege tenetur.

Procerum et glaucum flumina lambit
famans.

Aenigmata in superiore fasciculo pro-
posita his respondent: 1) *Fucus*; 2) *Malum*.

oooooooooooooooooooo

Libri dono accepti.

MARCUS BELLI, Presbyter Romatinus.

Humanæ litteræ. — Utini, ex off. Percotto
et fil., 1928.

EUGENII DE ROSA *De litteris latinis
commentarii libri V ad criticam artis
rationem exacti.* — Drepani, ex off. Radio
Gustavi Ricevuto equitis, anno MCCCCXXVIII.
— Ven. xxxv denarii italicis.

Dr. JOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.

ROMÆ, TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS.